

УДК 378.147

С.О. Заболотна,
викладач,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету

К. Жанько
студентка,
Херсонський
політехнічний
коледж Одеського
національного
політехнічного
університету

ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ

С.О. Заболотна, К. Жанько. Олешківські піски. Стаття розкриває особливості флори, фауни, структури ґрунтів, феномену українського краю - Олешківських пісків

S.O. Zabolotna, K.O. Zhanko. Oleshkivski sands. The given article considers the features of the flora, fauna, soil structure of phenomenon of Ukrainian territory - Oleshkivski sands

Вступ. Території України - найбагатіші та найцікавіші території Європи. Туристичний маршрут, який щороку складається професіональними екскурсоводами, не встигає охопити увесь широкий спектр цікавостей, що налічують наші землі. До цього спектру входить й головна гордість Херсонщини - Олешківські піски. Подана стаття спрямована на вивчення саме нашого територіального феномену. Предметами вивчення є географічне положення пісків, їх походження та геологічна будова, біологічні компоненти, особливості ландшафту та природоохоронні об'єкти Олешківської пустелі.

Матеріал і результати дослідження. На Україні налічується 760 тис. га пісків, до складу яких входять й території Херсонщини. Олешківські піски - чи не найзагадковіші місця нашого рідного краю. Саме ця обширна пустеля вже давно обросла міфами та легендами. Олешківські піски складаються з семи великих арен, шість з яких – Каховська, Казаче-Лагерська, Олешківська, Збур'ївська, Іванівська і Кінбурнська коса – протянулися уздовж гирла і лиману Дніпра протягом 140 км, а сьома – Чалбаська – на південний схід від Олешківської ари.

Загальна площа пісків складає приблизно 161 тис. га, а з міжаренними просторами – понад 200 тис.га.

Особливу увагу привертає ділянка у 24,2 тис. га, що знаходиться на Олешківській та Казачелагерській піщаній арені. Засоби масової інформації називають цю територію «Найбільша пустеля Європи – Олешківська пустеля». Проте називати Олешківські піски пустелею є не зовсім доречним, адже за температурним режимом, кількістю опадів, вологістю їх можна віднести до

напівпустель та вважати азональним об'єктом Херсонської області, з характерним барханним рельєфом, що виник у давньому руслі Дніпра.

Географічне положення

Особливості природи Олешківських пісків визначаються географічним положенням цієї зони. Олешківські піски знаходяться в пониззі Дніпра в межах Херсонської, частково Миколаївської областей. Простягаються від міста Нової Каховки до Кінбурнського півострова. Загальна площа близько 161 тис.га, в число яких входять 65 тис.га пісків держлісфонду, 78,4 тис.га пісків колективних господарств і 17,5 тис.га земель науково-дослідних закладів. Територія Олешшя омивається р. Дніпро, Дніпровським та Ягорлицьким лиманами.

Походження Олешківських пісків

Олешківські піски утворилися в кінці останнього льодовикового періоду. Сформовані водами пра-Дніпра– попередника сучасного Дніпра в результаті переміщення його річища. Першими скоріше всього утворилися Каховська і Чалбаська арени, що мають найбільшу абсолютну висоту.

Рис. 1 Територія Олешківських пісків

Козаче-Лагерська і Олешківська арени утворилися пізніше Каховського і Чалбаського масивів, коли Дніпро, перемістившись на північний захід, протікав по міжаренним просторам, що відділяли Козаче-Лагерську і Олешківську арени від інших арен. Збур'ївська і Іванівська арени і Кінбурнська коса, що розміщуються ще нижче по Дніпру, утворилися послідовно одна за другою по ступеню переміщення Дніпра в північно-західному напрямку і поступовому заглибленні його русла. Про те що Іванівська арена і Кінбурнська коса є самими молодими із всіх пісків Олешшя, свідчить і збережений на них рельєф заплавлених відкладів.

Абсолютна відсутність на Кінбурнській косі реліктових форм рослин, також вказує на молодий вік цієї арени.

На водне походження Олешківських пісків, крім всього описаного, вказує галька, що зустрічається на котловинах видування. Галька могла бути принесена тільки текучою водою або льодовиковою кригою. Особливо помітна кількість гальки зустрічається в смузї бугрів Козаче-Лагерської арени, яка примикає до безкучугурної низини.

Про те, що в давні часи русло Дніпра блукало свідчить присутність сильно розмитих давнім руслом водоносних вапняків. Один із таких випадків сильного розмиву водоносних вапняків, наприклад, на глибині 27-28 м знайдений при бурінні скважини в с. Великі Копані.

Біогенні компоненти Олешківських пісків

Рослинність

Рослинність Олешківських пісків характеризується поєднанням лісового, степового та пустельного ландшафтів. В рослинному покриві Олешківських пісків виділяють: піщані степи, соснові, дубові, осикові і березові ліси.

Піщані степи.

Рис. 2 Ковил та чебрець

Соснові ліси.

Природні соснові ліси на території області зростали ще в історичні часи в нашій ері і були знищені. Сучасні, відновлені людиною, можна вважати нащадками колишніх, оскільки зберігся субстрат, на якому вони росли – піщані ґрунти.

Перші спроби залісення пісків лівобережжя були зроблені в ХІХ столітті. З тих часів збереглися невеличкі ділянки сосни на околицях м. Цю-

рупинська. Масові посадки лісів були зроблені після Другої світової війни. Нині соснові ліси в області зростають на площі 80 тисяч гектар. Для насаджень було випробувано 22 види сосен. Але найкраще себе проявили 2 види: сосна звичайна та сосна кримська, причому остання виявилася більш стійкою до жорстких умов степової зони.

Рис. 3. Соснові ліси

Дубові ліси.

Дубові ліси представлені невеличкими масивами з дуба звичайного. В домішці відмічені ясен звичайний, береза дніпровська, груша звичайна, осика, глід обманливий. В підліску – терен степовий, бузина чорна, калина звичайна. Дуже часто дубові ліси (гайки) оточені густими терновими заростями.

Осикові ліси.

Ці ліси пов'язані в своєму поширенні в основному з піщаними аренами Олешківських пісків, а саме з їх зниженими місцями – улоговинами. В деревостані домінує осика, але зустрічаються дуб звичайний, груша звичайна, береза дніпровська, в підліску – бузина чорна, крушина ламка.

Березові ліси.

Березові ліси (гайки), що часто зустрічаються на пісках від Каховки до Кінбурнського півострова, утворює береза дніпровська – вид, який включений до Червоної Книги України.

Тваринний світ.

На Олешківських пісках представлений унікальний азонльний комплекс, в якому відмічена найбільша частка ендемічних видів тварин. Фоновими видами ссавців, список яких складає 37 видів, є ендеміки Олешківських пісків – емуранчик Фальц-Фейна та сліпак піщаний. В колках зустрічаються польова та мала лісова миші, на низькотравних луках – полівки. Звичайними мешканцями є козуля, кабан, з хижаків – вовк, лисиця. Часто зустрічаються

борсук, куниця кам'яна, ласка. Серед орнітофауни поширені вороніві, дрібні соколині, дуплогніздні птахи (шпак, дятел, синиця, удод); наземні (перепел, сіра куріпка, фазан). Із 39 видів плазунів, що тут зустрічаються, 4 занесено до Червоної книги України (чотирисмугий та жовточеревий полози, степова гадюка, медянка). Тут також є 3 види амфібій: зелена жаба, кваша, часникова жаба.

Надгрунтова фауна представлена більш ніж 800 видами безхребетних. В рівнинному піщаному степу нараховують до 60 видів павуків, на кучугурах 2, на некошених луках 45, на кошених – 73. З кінця червня ввечері навколо дерев літають мармурові хрущі. У травні – липні з'являється жук-олень, релікт, єдиний вид роду у фауні України.

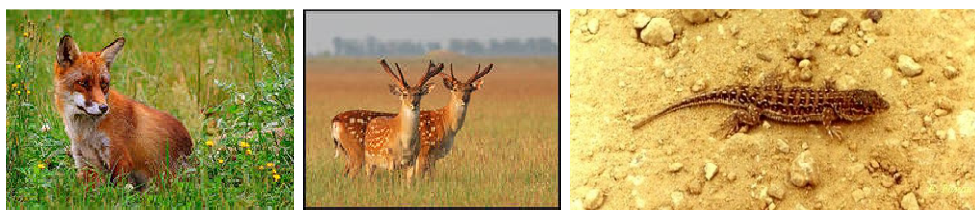

Рис. 4. Типові представники тваринного світу Олешківських пісків

Рельєф

Із 161 тисячі га пісків Олешшя на долю рівнинних пісків припадає 50%, пагорбистих – 30%, бугристих – 20% площі. Найбільшої висоти піски досягають на Чалбаській арені і Олешківській арені (38 і 34 м). Висота пісків на Збур'ївській арені досягає 20 м, на Іванівській арені і Козаче-Лагерській досягає 15-16 метрів над рівнем моря. Кінбурнська коса має самий рівний рельєф та найменшу висоту. Тільки в західній і східній (на кордоні з Іванівською ареною) частинах височини висота досягає 8 м. Найбільш розчленована Козаче-Лагерська арена.

Природоохоронні об'єкти. Для охорони унікальних природних комплексів Олешківських пісків створена мережа об'єктів природно-заповідного фонду. На території знаходяться: Чорноморський біосферний заповідник, заказники, заповідні урочища, пам'ятники природи. Планується створення Нижньодніпровського національного парку.

Чорноморський біосферний заповідник розташований в Голопристанському районі. Три лісостепових ділянки знаходяться в зоні Олешківських пісків на Іванівській та Кінбурнській аренах.

На території Олешківських пісків заказниками загальнодержавного значення є лісові заказники Бакайський та Березові колки в Голопристансько-

му районі і ландшафтний заказник Урочище Саги в Цюрупинському районі. Заказниками місцевого значення являються загальнозоологічний Корсунський в Каховському районі, ландшафтний Хрестова Сага в Голопристанському районі, та ботанічний – Шаби в Голопристанському районі.

На території Олешківських пісків є такі заповідні урочища: Голопристанський ліс, Старозбурівський ліс в Голопристанському районі, Малокаховський бір в Каховському районі, Цюрупинський бір в Цюрупинському районі.

Екологічні проблеми Олешківських пісків. Звісно, що, розповідаючи про заповідник Херсонщини, не можна змовчати й про його екологічні негаразди. Найзначущі з них - це постійне зміщення шарів піску та лісових масивів .

Пов'язано це в цілому із постійною вирубкою прилеглих лісів та активним використанням піску з пустелі в будівельних цілях. Також самі ці фактори здійснюють негативний вплив на рівень ґрунтових вод, що згодом приведе не тільки до зневоднення оточуючих природних ділянок, а й залишить без свіжої води населені пункти біля Олешківських пісків.

Висновки. Олешківські піски – найцікавіший куток півдня України, представлений різноманітною фауною та, як це не дивно, флорою. На площі в 160 тисяч гектар, захопила відразу кілька районів Херсонської області, тісно сплелися людська дурість і мудрість. Одні люди власними руками перетворили ці степи в пустелю. Інші ж, зупиняючи пустелю, посадили тут найбільші у світі штучні ліси.

Література

1. Екологія Херсонщини [Електронний ресурс] / М.Ф. Бойко. Режим доступу : <http://www.library.kherson.ua/young/eco/18.htm>
2. Центр екологічної інформації м. Херсон [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://eco.ks.ua/all_animals.htm
3. Основні екологічні закони. Рослинний світ Херсонської області [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://otherreferats.allbest.ru/ecology/00190864_0.html
4. Історико-краєзнавчі дослідження пам'яток пізнього середньовіччя [Електронний ресурс] / А. Петровський. Режим доступу : <http://kozakbiblio.web-box.ru/naukovo-dosldnij-centr-chasi-kozack/vipusk-16-j/storiko-kraznavch-dosldzhennja-pamjatok-pznogo/>

Надійшла до редакції 14.01.2016